

A Magyar- és a többi közép-európai országok fakeskedelmi szokványai

Írta: Dr. Fazekas Ferenc

(Befejező közlemény.)

KÉSEDELEM ZÁROS HATÁRIDEJŰ ÉS ENYHE ÜGYLETEKNÉL.

Budapesti szokvány.

A záros határidejű (fix) és az enyhe ügyleteknél előálló késedelem eseteire nem találunk a hazai szokványokban külön határozmányokat.

Tudnunk kell azonban, hogy kereskedelmi törvényeink szerint záros határidejű (fix) vétel az, ha a felek világosan úgy egyeztek, hogy a teljesítésnek kikötött határidőben okvetlen be kell következnie. Ellenkező esetben enyhe vétellel van dolgunk, mikor is az áru szolgáltatása később is teljesíthető s a vevőnek azt később is el kell fogadnia.

Ugyancsak kereskedelmi törvényünk írja elő, hogy az áru átadásával késedelmes eladóval szemben vevő szabadon választhat a következő jogok közül:

vagy 1. követelheti, hogy az eladó szolgáltatassa az árut. És pedig enyhe vételnél feltétlenül élhet ezen jogával. Záros határidejű — fix — vételnél azonban csak akkor, ha ezen óhaját azonnal kijelenti;

vagy 2. követelheti — teljesítés nélkül — kárának megtérítését. Fix vételnél e jogot feltétlenül gyakorolhatja, míg enyhe vételnél csak úgy választhatja e jogot, ha a késedelmes felet értesítette azonnal arról, hogy kártérítést fog követelni. s erre, utólagos teljesítés lehetővé tételére, a késedelmes fél által kért határidőt engedélyezte volt, a késedelmes fél azonban még ekkor sem teljesített;

vagy 3. egyszerűen elállhat az ügylettől. Záros határidejű kötésnél ehhez feltétlen joga van. Enyhe vételnél mégis csak akkor, ha a megadott póthatáridő letelte után akarna teljesíteni eladó.

Viszont, ha vevő nem veszi át az árut azonnal, úgy eladó-

nak jogában áll azt a vevő költségén és veszélyére közraktárban vagy magánszemélynél elhelyeznie, vagy pedig azt — amennyiben piaci vagy tőzsdei ára van — szabad kézből, különben pedig hiteles személy közbenjöttével nyilvános árverésen eladnia. Már most, ha záros határidőre kötött az ügylet, akkor azonnal el kell helyeznie az árut, vagy azonnal kell azt eladatnia, míg enyhe vételnél csak előzetes értesítés és az átvételre való eredménytelen felhívás után. Természetesen egyidejűleg követelheti felmerült kárát is. Azonban eladónak arról sem szabad megfélekednie, hogy a megtörtént letétbelyezés, vagy eladásról vevőt — különbeni kártérítés kötelezettsége mellett — értesíteni köteles.

Nem szabad, hogy elkerülje figyelmünket az sem, hogy amennyiben vevő fizetési kötelezettségének meg nem felel: az eladó az áru átadását megtagadhatja és azonfelül a következő jogokat gyakorolhatja vagylagosan, és pedig:

vagy 1. követelheti, hogy a vevő teljesítse a szerződést, fizesse le a vételárat és térítse meg a késedelemből eredő kárt; enyhe vételnél ehhez feltétlenül joga van, míg záros határidejű ügyletnél csak akkor, ha ebbeli szándékáról vevőt azonnal értesíti;

vagy 2. a már ismertetett módon eladhatja az árukat s kártérítést követelhet;

vagy 3. egyszerűen elállhat a szerződéstől.

Azonban ezen vagylagos két utóbbi jog bármelyikének gyakorlásánál fennáll azon szabály, hogy záros határidejű vételnél e jogát feltétlenül gyakorolhatja. Arra azonban itt is kell vigyázni, hogy az eladás esetén azt azonnal eszközölje, különben az eladás a vevő rovására történnék nem tekintetik. Enyhe vételnél pedig előbb bármilyen szándékáról a vevőt értesíteni s a vevő kérte ideig a teljesítésre halasztást adni köteles.

Kereskedelmi törvényeink szerint — záros határidejű vételnél — a késedelemben levő bármelyik fél ellenében, a másik fél annak késedelmét óvással igazolhatja, melynek költségeit a késedelmes viseli.

Bécsi szokvány.

Az idevonatkozó fakereskedelmi határozmányok között kimondatott, hogy amennyiben nem fix ügyletről van szó, ez esetben a szerződéshez hű fél, a szerződésszegés megállapításával egyidejűleg, a teljesítési esedékességhez mért póthatáridőt tűz ki a szerződést megszegő másik ügypár részére.

A bécsi tőzsde szabályai éppenúgy, mint a budapesti tőzsde határozmányai, nem írják elő, hogy a szerződéshez hű fél enyhe vétel esetén póthatáridőt is köteles adni ellenfelének.

A bécsi fakereskedelmi szokványok fenti határozmánya azonban mégis lehetővé teszi, hogy a fakereskedelemben — még a tőzsdei ügyleteknél is — amennyiben nem záros határidejű kötésekről van szó, póthatáridő kitűzésének van helye.

Ezen póthatáridő kitűzését egyébként az osztrák kereskedelmi törvény, parallel a magyar kereskedelmi törvénnyel, enyhe vételnél egyaránt előírja.

Amennyiben a szerződéshez hű félnek — jogai megóvására — az ismert vagylagos jogi lehetőségek rendelkezésére állanak, úgy fix ügyletnél ezen választási joggal azonnal kell élni, mindjárt egyidejűleg a szerződésszegésnek megállapításával.

HALLGATÓLAGOS MEGHOSSZABBÍTÁS KÉSEDELEM ESETÉN.

Budapesti szokvány.

A hazai szokványok idevonatkozó határozmányokat nem tartalmaznak.

Bécsi szokvány.

Fenti tárgyú határozatában kimondja, hogy záros határidejű kötéseknel hallgatólagos prolongációról nem lehet szó.

Ha azonban nem ilyen fix határidejű üzlet kötöttetett és ha ugyanezen esetben a szerződés be nem tartása ellen egyik fél sem emelt óvást s nem is tettek bírósági feljelentést sem, az ilyen, úgynevezett enyhe vételeknél a teljesítési naptól kez-

dődő 4 hetes, hallgatólagos meghosszabbítás jut érvényre. Ha pedig az illetéknéppen hallgatólagosan meghosszabbított ezen újabb határidő alatt sem történik meg a szerződésben kikötött teljesítés, ez esetben a szerződéshez hű fél — saját jogai védelmére — ugyanúgy járhat el utólag is, mint ahogyan az eredeti első határidő be nem tartásakor, már annak idején első ízben is eljárhatott volna. Mégis azzal a különbséggel, hogy már nem köteles újabb határidőt kitűzni.

Prágai szokvány.

A hallgatólagos meghosszabbítás szempontjából itt nem látjuk a fenti megkülönböztetést záros határidejű és az enyhe kötések között. A hallgatólagos prolongáció hatálya pedig nem 4 hétre, hanem csak 14 napra terjed ki.

A SZERZŐDÉS MEGSZÜNÉSE.

Budapesti szokvány.

Hazai fakereskedelmi szokványaink nem foglalkoznak e tárggyal.

Bécsi szokvány.

Itt már elő van írva, hogy — amennyiben a 4 hetes, hallgatólagosan fennállott meghosszabbítási határidő alatt sem emel óvást a nem teljesítés ellen egyik fél sem és ugyanekkor peres eljárást sem indít — ez esetben a kötetést mindkét fél részéről egyöntetűen felbontottnak kell tekinteni. Igényt már csak a szerződéssel kapcsolatban eddig teljesített szolgáltatások visszatérítése céljából emelhet bármelyik szerződő fél.

Fix üzletnél természetesen az eredeti záros határidő leteltekor a szerződés azonnal feloldottnak tekintendő, ha a szerződő felek, a nem teljesítéssel egyidejűleg, tüstént nem emeltek óvást, vagy azonnal nem indították meg a kötelezően előírt eljárást.

VEVŐ JOGAI MEG NEM FELELŐ MINŐSÉGŰ ÁRU SZÁLLÍTÁSA ESETÉN.

A hazai fakereskedelmi szokványok ilyen címen külön nem tárgyalják azokat a jogi következményeket, amelyeket a minőségileg meghíányolt áru szállítása maga után von. A többi középeurópai szokványokban sem találunk kimondottan ide vonatkoztatható határozmányokat, bár általánosságban előfordulnak azokban olyan megállapítások, melyek fenntartás nélkül alkalmazhatók minőségi kifogásolások eseteinek további lebonyolításánál is.

A mi mostani évtizedünk szűnni nem akaró gazdasági válsága azonban eddig soha nem képzelt mértékben és olyan gazdagon termeli ki a minőségi kifogásolások legkülönfélébb változatait, hogy ezen anyaggal — azt minden oldaláról megvilágítva — a legfelkészültebben tanácsos csaknem állandóan foglalkoznunk.

Ez alkalommal itt kereskedelmi törvényeinknek néhány idevonatkozó határozmányát hozom emlékezetbe.

Szállítások fejezete alatt — minőségekkel kapcsolatos fejtegetéseimben — az előzők folyamán már ismertettem, hogy hazai fakereskedelmi szokványaink szerint a minőségileg kifogásolt árut a vasút értesítvényének kézbesítését követő 3 napon belül kell eladó rendelkezésére bocsátani.

Ha pedig eladó ily módon kellő időben értesítettett a szállított áru meg nem felelő voltáról, a törvény szerint ezek után vevő most már a következő jogok közül vaglyagosan szabadon választhat, és pedig:

1. követelheti, hogy eladó küldjön neki a szerződésnek megfelelő árut, vagy
2. a vételár aránylagos leszállítását is követelheti, vagy
3. — s ez a leggyakoribb eset — eladónak rendelkezésére bocsáthatja az árut, ami egyben azt is jelenti, hogy a szerződéstől — költségeinek és készkiadásainak megtérítése ellenében ugyan, de minden egyéb további nélkül — egyszerűen állhat.

Vevő tehát szabadon választhat e jogok közül. Eladó azon

kívánságára azonban, hogy e módok melyikét választja, azonnal kell vevőnek nyilatkoznia.

Amennyiben pedig vevő keresetet indít eladó ellen, akár megfelelő áru szállításáért, akár a vételár csökkentéseért, akár pedig kártérítés iránt, beadványát 6 hónapon belül kell előterjesztenie, mert különben fentiekben ismertetett jogait elveszti.

Ha azonban eladó indított keresetet a vételár megfizetéseért, ezzel szemben vevő természetesen 6 hónapon túl is védekezhetik s fenti jogait kifogás formájában érvényesítheti.

Előfordulhat azon eset is, hogy vevő minőségi kifogásait nem a fenti 3 napon belül, tehát nem a kellő időben közli eladóval. Természetesen ilyenkor az árut már köteles megtartani, kivéve, ha olyan hiányokról van szó, melyek rendes üzleti kezelés mellett azonnal kivizsgálhatók vagy felismerhetők nem voltak. Ezen utóbbi, úgynevezett rejtett hiányok felfedezése után azonnal kell eladót értesíteni. Azonban rejtett hiányok is csak legkésőbb az átvételtől számított 6 hónapon belül adhatók fel, mert vevő — csalás esetét kivéve — ezen határidőn túl már rejtett hiány címén sem állhat elő többé kifogásolással.

VÉGREHAJTÁS

(FEDEZETI VÉTEL ÉS KÉNYSZERELADÁS).

Budapesti szokvány.

Idevonatkozó határozmányokat fakereskedelmi szokványainkban nem találunk.

A budapesti tőzsde áruüzleti szokásai között a késedelem anyagának fejtegetésénél felsoroltam már a fedezeti vételekkel és a kényszereladásokkal kapcsolatos előírásokat is.

Bécsi szokvány.

Végrehajtás útján fogatosított tőzsdei fedezeti vétel és tőzsdei kényszereladásoknak lefolytatását csaknem teljesen hasonló határozmányok szabályozzák a bécsi fakereskedelmi szokványokban, mint azokat a budapesti tőzsde ismertetett áru-

üzleti szokásai között is megtaláltuk. Ismételések elkerülése céljából tehát itt csak utalunk ezen fejezetekre.

Előírják azonban a bécsi fakereskedelmi szokványok még azt is, hogy amennyiben a végrehajtás foganatosítása a bérzei forgalomban a fennálló határozmányok egyidejű betartása mellett lehetetlen lenne, úgy a kényszereladás rendes nyilvános árverésen is lefolytatható.

A késedelmes felet a végrehajtás megtörténtéről, ajánlott levélben, tüstént értesíteni kell.

Végrehajtásos eladások vagy vételek csak az eredeti adásvételi feltételekhez teljesen hasonló alapon történhetnek. Eltérések csak annyiban állhatnak elő, hogy

1. a végrehajtásos ügyletek fuvardíjmentesen egy másik állomásra is köthetők, az előállott fuvardíjkülönbözetek azonban a végső kártérítési elszámolásnál figyelembe veendők;

2. eltérések keletkezhetnek a fizetési módozatok terén is oly értelemben, hogy a végrehajtásos ügylet természetesen készpénzfizetés ellenében is lebonyolítható, ha az eredeti alapszerződés mást is írt volna elő, azonban az escompt összegét a kár összeállításnál szintén el kell számolni.

Már most, ha ezen előírásoknak bármelyike a végrehajtás folyamán nem tartatnék be, úgy az ügyletnek illetően végrehajtása nem a késedelmes fél számlája terhére történik, azonban a szerződéshez hű fél ez esetben is követelheti másik féltől — a már ismertetett módon — a szerződéses ár és a végrehajtásos ár közötti különbséget.

Prágai szokvány.

Késedelmes féllel előzetesen közlendők már a tervbe vett végrehajtás körülményei is, tehát nevezett nemcsak a már megtörtént kényszer-végrehajtásról értesítendő ki. Bizonyos mértékben tehát előzékenyebbek ezen szokványok a bécsiekénél.

Viszont az eredeti szerződési feltételektől a prágai kényszereladások folyamán semmi címen eltérni nem szabad. És amennyiben az árverés eredménytelen maradt, a szerződéshez hű fél követelheti a másik féltől a szerződéses ár és a piaci árak közötti különbséget megtérítését.

FIZETÉSI KÉSEDELEM RÉSZSZÁLLÍTÁSOKNÁL, VAGY TÖBBSZÖRÖS SZÁLLÍTÁSOK ESETÉN.

Budapesti szokvány.

Nem tárgyalja.

Bécsi szokvány.

A bécsi határozmányok gondolnak arra az eshetőségre is, hogy mi történjék, ha több időszakra felosztva teljesítendő kötéseknel vagy tovább folyó, többszörös szállításoknál vevő a közben esedékes fizetési kötelezettségével elmarad.

Feljogosítják a bécsi fakereskedelmi szokványok ilyen esetekben eladót arra, hogy legközelebbi szállítását attól tegye függővé, vajjon vevő a már megtörtént leszállításokkal kapcsolatosan előírt tartozását kiegyenlítette-e?

Köteles ilyenkor eladó az esedékes vételár összegének lefizetésére vevőt felszólítani és egyidejűleg közölni vele azt is, hogy a további szállítást addig is szünetelteti.

Ha ezen fenyegetésre és fizetési felhívásra vevő 3 napon belül sem egyenlíti ki az eddigi szállítások esedékes ellenértékeit, az esetben vevő szabadon választhat a következő két módozat között, és pedig vagy

1. legközelebbi szállítást már csak az arra eső teljes vételárnak lefizetése után teljesít, vagy

2. a még hátralevő szállításokkal kapcsolatban úgy jár el, mint azt egy későbbi fejezet folyamán — a fizetéseképtelenség eseteinél — részletesen is látni fogjuk.

Prágai szokvány.

Annyiban van eltérés a bécsi szokványoktól, hogy eladónak nincs joga sem a már korábban teljesített, sem a még nem esedékes megállapodásoktól való visszalépéshez.

HITELMEGVONÁS.

Budapesti szokvány.

Nem tartalmazza.

Bécsi szokvány.

Hitelre történő eladásoknál eladót nem köti ezen hitel-megállapodás az esetben, ha vevő az ügylet megkötése után hitelre méltatlanná vált.

Különösen akkor állapítható meg hitellel kapcsolatos ilyen-fajta érdemtelenység, ha vevő elmulasztotta akár váltótartozásának megfizetését, akár pedig eladóval szemben nem teljesítette egy, már esedékes olyan számlának kifizetését, melynek rendezésére előzetesen figyelmeztetve is lett s bármelyik ilyen késedelem olyan időpontban állott elő, amidőn éppen a hitelre történő szállítás folyamatba veendő lett volna.

Ilyen esetekben azon eladó, aki a hitelmegvonással élni akar, köteles felszólítani vevőt a hátralékos összeg kifizetésére és egyidejűleg értésére is kell adnia, hogy nem fizetés esetén a közöttük még fennálló ügylettel kapcsolatban a további hitelt beszünteti.

Amennyiben vevő 3 napon belül még ezen fizetési felszólításra és fenyegető bejelentésre sem fizeti ki a hátralékos összeget, úgy eladónak további 14 napon belül már jogában áll a még hátralévő szállítások vételárának előre kifizetését vagy ezen kifizetés garantálását megkövetelni. Természetesen az eredeti hitelmegállapodás figyelembevételével, az előre történt leszámítás fejében ilyenkor a megfelelő kamat vevő javára elszámolandó.

Ha pedig vevő 8 napon belül az előre való kifizetést vagy a garancia nyújtását sem teljesíti, ez esetben eladó vele szemben a továbbiakban úgy járhat el, mint ahogyan azt a fizetéseképtelen vevővel szemben kell tennie.

Amennyiben utólag az derülne ki, hogy a hitelmegvonás indító okai nem voltak helytállóak, eladó felelős vevőnek okozott kárért és azon elmaradt haszonért, amely a hitelmegvonás következménye lett.

Prágai szokvány.

Egy idevonatkozó határozmány azt mondja ki, hogy hitelmegvonást alkalmazni nem lehet akkor, ha a vevő már fizetési késedelemben volt, mikor a hitelmegállapodás kötöttetett.

FIZETÉSKÉPTELENSÉG.

Budapesti szokvány.

Fakereskedelmi szokványaink között a fizetésképtelenség eseteire szóló határozmányokat nem találunk.

Tőzsdénk áruüzleti szokásainak megállapítása szerint a fizetésképtelenség akkor áll be:

1. ha a fél önmaga kijelenti, hogy fizetésképtelen;
2. ha a fél fizetéseit beszünteti, vagy hitelezőitől fizetésre halasztást kér, vagy azokkal követeléseik leengedésére alkudozik;
3. ha a fél ellen fizetési kötelezettségének nem teljesítése miatt vezetett bírói végrehajtás sikertelen maradt;
4. ha a fizetésképtelenséget tőzsdetaggal szemben a tőzsdetanács mondja ki.

Ha az egyik szerződő fél a teljesítési határidő lejárta előtt fizetésképtelenné válik, a másik fél köteles, legkésőbb a fizetésképtelenség tudomására jutását követő napon, vagy ha ez lehetséges nem volna, kérelmére a tőzsdetanács által megállapítandó határidő alatt, az ügyletet annak lejáratí határidejére fedezni, illetőleg lebonyolítani és a terhére vagy javára mutató különbözetet a fizetésképtelennel elszámolni.

A késedelem esetére előírt jogokat egyik fél sem gyakorolhatja.

Bécsi szokvány.

Hogy mikor áll be az egyik szerződő félnek fizetésképtelensége, idevonatkozóan a bécsi fakereskedelmi szokványok ugyanazon eseteket sorolják elő, mint ahogyan azokat a budapesti tőzsde határozmányainál, az előzőekben láttuk. Egyetlen ponttal mégis többet találunk a bécsi szokványokban, nevezetesen: „ha valamelyik szerződő fél adósságai hátrahagyásával elmenekült anélkül, hogy fizetéseiről megfelelően gondoskodott volna, szintén fizetésképtelennek tekintendő”.

Magáról a kapcsolatos eljárásról a bécsi szokványok a következőket írják elő: Amennyiben az egyik szerződő fél a szerződés szerű teljesítési idő bekövetkezte előtt fizetésképtelenné

válík, másik fél a szerződéstől nem állhat el, de jogosítva van, hogy legkésőbb a 7-ik napon, amikor a fizetéseképtelenség tudomására jutott, a szerződésszegés megállapításához hasonló módon járhasson el és fizetéseképtelen féllel fennálló összes kötéseit vagy

1. a kényszervégrehajtás fejezete alatt tárgyaltak szerint a teljesítési határidőre végrehajtás útján fedezze és lebonyolítsa, vagy

2. a fizetéseképtelenség bekövetkeztének napján érvényes piaci vagy tőzsdei árak alapján leszámolja.

Az eredeti szerződéssel szemben, akár a kényszer-végrehajtásból, akár az elszámolásból adódó különbözet — a költségek betudása után — a vagyonbukott féllel szintén elszámolandó.

A hivatalos csődeljárásnak vagy a bírói kényszeregyeségnek megnyitása után a vagyonbukott félnek fizetései csakis a csődeljárás vagy a kényszeregyességi eljárás határozmányai szerint foganatosíttatnak.

ARKÉMLÉS. SZAKÉRTŐI SZEMLE. VÁLASZTOTT BÍRÁSKODÁS. EXPERTISE. ARBITRAGE.

A budapesti fakereskedelmi szokványok idevonatkozó határozmányokat nem tartalmaznak.

A gyakorlati életből való megfigyeléseimből is úgy látom, hogy még szakemberek is, éppen fenti igen fontos gyakorlati problémákkal sokszor egészen meglepő tájékozatlansággal állanak szemben.

Ha azonban az utolsó évtized gazdasági és fizetési válságaira, a lezajlott termelési zavarokra és a még máig sem szűnő fogyasztási krízisekre visszagondolunk, ha a szállított áruknak legfantasztikusabb címeken való, erőltetett meganstandolásait visszaidézzük, nem térhetünk ki annak bevallása elől, hogy legalább is tanácsos, miszerint adás-vételi szerződéseink kapcsán valóban minden eshetőségre s így elsősorban már erre is eleve alaposan felkészüljünk.

Fakereskedelmünknek ezen mindgyakoribb aktualitását — a mondottaknál fogva — a magam részéről annyira fontos-

nak tartom, hogy — idevonatkozó, már kész tanulmányomat — amennyiben e lapnak szokott szíves vendégszeretetét még szabad lesz továbbra is igénybe vennem, — külön, a fenti cím alatt és részletekbemenően is, egy legközelebbi cikkben szándékozom ismertetni.

A budapesti tőzsdének, továbbá a bécsi és a prágai fake-reskedelmi szokványoknak e tárggyal kapcsolatos — egyébként szintén eléggé szűkszavú és külön magyarázó szöveg nélkül csak nehezen megérthető előírásait — a teljesség kedvéért ugyancsak említett külön tanulmányom keretén belül fogom együttesen fejtegetni.

